

Matyikó Sebestyén József

HAT KÉRDÉS CSISZÁR ELEKHEZ

Csizsár Elek Keszthelyen született 1932-ben. Több mint négy évtizede szerepel festményeivel megyei, országos és külföldi tárlatokon.

Huszonkilenc egyéni kiállítása volt. Ezekből néhányat megemlítve: Rippl-Rónai Múzeum, Kaposvár (1961). Mednyánszky Terem, Budapest (1965). Somogyi Képtár, Kaposvár (1976), (1986). Kék és Vörös Kápolnák, Balatonboglár (1991). Csók István Galéria, Budapest (1993). Kálmán Imre Múzeum, Siófok (1992), (1997). Balatoni Múzeum, Keszthely (1994). Városi Kiállító- és Hangversenyerem, Zalaegerszeg; Vaszary Képtár, Kaposvár. (1997) Városi Galéria, Porecs (Horvátország); Városi Galéria, Netanya (Izrael) (1997). Kunstgalerie, Waldheim (Németország) (1998). Hevesi Sándor Művelődési Központ, Nagykanizsa (1999). Festményeit számtalan megyei és országos tárlaton díjazták. Ezeken kívül 1963-ban Rippl-Rónai-díjat, 1978-ban és 1995-ben Somogy Megye Művészeti Díját, 1997-ben Balaton-díjat kapott. 1998-tól Siófok Város Díszpolgára.

Csizsár Elek festészetével kapcsolatban sokan, sokszor leírták, hogy sem irányzatba, sem csoportba nem sorolható, hogy magányos művész, aki egyedül, társaktól nem támogatva alakította ki festői nyelvezetét, motívumkincsét, formavilágát, a „tartozni kell valahová...” elvet magára nem tartja érvényesnek. Viszolyog tőle. Csizsár Elek sosem akart igazodni. Csak festeni.

A magányosság, mely művészetének leglényegesebb eleme, s képein filozófiai mélységűvé válik és minden bizonnyal a festő egyéni sorsából fakad.

- *Mi ez az egyéni sors, s egyáltalán honnan eredeztethető?*

- Örömmel válaszolok a kérdésre, mert így időben, gondolatban visszatérhetek gyermekkorom idilli színhelyére Keszthelyre, szülővárosomba. Máig elevenen él bennem ifjúságom minden helyszíne, a Libástól az Apáca-fürdőig, a Bűdös-ároktól, a Helikon-strandig, a Hercegi nádastól, a Yacht-klubig, a Sziget-strandtól a Téglástóig... És hát a jó öreg „Nyissz” (becsületes néven Nyers Imre) csónakdája, kinek a téli hónapokban állandó sakkpartnere lehettem. (Elődöm ebben a tisztségben Egry József volt.) Nyáron pedig vár rám a vízi élet minden öröme...

Emlékszem a málnaszörpre, ami málnából ké-

szült, a szalma szívószálra, a „cipőfűzőnek” nevezett ánizsos édességre, s a mozgófoglyaltárus csengettyűjének hangjára, a nagy téli magányos korcsolyázásokra a rianásokon hason átcsúszva, a rejtkehelyeken gyakorolt kadettugrásokra. A bombázásokra, az elsötétülő égboltra, a hajnali friss hó ropogására a talpam alatt ministrálásra menet, a Nagytemplom különös, derengő hangulatára.

Rajzkészségem korán megmutatkozott. Nyolckilenc évesen már a szomszéd nénik-bácsik ültek modellt nekem, s „mintha megszólalna” elismerésük növelte önbizalmamat. Gimnazista korban tudatosan jártam a természetbe akvarellezni. Rajztanárom (a premonstreiek között ő és a tornatanár volt civil, ők ketten maradhattak az államosítás után) is felismerte tehetségemet. Ezért fontosnak tartotta, hogy V. év végén művészettörténelemből megbuktasson. Mivel fizikából is megbuktam, a pótvizsga után jelenlétben a következő párbeszéd hangzott el. Fizikatanárom odafordult a rajztanáromhoz: „Ha te átengeded, akkor én is.” Rajztanárom válasza: „Én nem engedem át!” Nem hiszem, hogy rajtam kívül valakivel is előfordult volna, hogy művészettörténetből megbuktassa a rajztanára, melynek következménye osztályisméltés volt.

Tékozló fiú (1980)

Elválás (1994)

Szabadszombat (1991)

A szemesi móló télen (1984)

Viki néni (1990)

Elkeseredésemben egyre többet jártam a szabadba rajzolgatni, akvarellezni. Tanítási idő alatt is. Ez aztán kapóra jött osztályfőnökömnek, aki kiugrott apáca volt. Az egyik nagyszünetben, az iskola összes diákjának részvételével rendezett röpgyűlésen látványos keretek között kicsaptak. Egyébként is rossz káder voltam. Apámnak volt egy kis textilüzlete, és velem több szempontból is példát lehetett statuálni. Ennek ellenére hálás vagyok mindhárom tanáromnak. Komolyan. Nagyban hozzájárultak, hogy a magány festőjeként emlegetnek.

Akkor persze ezt nem így láttam. Más megélni a dolgokat és más jóval később visszaemlékezni rájuk, világosabban látni az összefüggéseket.

Szívből örültem, hogy elhagyhattam Keszthelyt. Pestre mentem, hogy kijárjam az élet iskoláját. Hányattatásaim során voltam ipari tanuló, konyhalegény, segédmunkás, villanyhegesztő, de legfőképpen mániákus színház- és múzeumlátogató.

Gyermekkori álmom volt, hogy színész leszek. Az ötvenes években érettségi nélkül is volt felvétel a Művészeti Főiskolára, csak szakérettségit kellett tenni, párhuzamosan a főiskolai tanulmányokkal. Jelentkeztem a színházművészetire - kis híján felvettek -, de végül is azt tanácsolták, hogy várjak még egy évet. A következő évben már nem mentem fel a hosszú lépcsősoron, ám bár a meghívóval a kezemben jó néhányszor el-sétáltam az Uránia mozi és a Rókus kápolna kö-zött. Egy rossz színésszel kevesebb lett.

Ekkor már jobban érdekelt a festészet. A Szép-művészeti Múzeumban és a Fővárosi Képtárban - az 50-es évek elején még nem volt Nemzeti Galéria - a legnagyobbak voltak a mestereim. Őket tanulmányozva megpróbálkoztam az olajjal. Majd jelentkeztem a Képzőművészeti Főiskolára. Egy hétig, vagy tíz napig tartott a felvételi. Minden „rostán” átmentem. Akik állva maradtunk, azokkal egyenként elbeszélgetett egy tanár, aki velem azt közölte, hogy tehetségem nem vitás, de erre most nagyobb szüksége van a Térképészeti Intézetnek, s ezért engem átírányítanak oda. Ettől én még lehetek festőművész, s neki meggyőződése, hogy az is leszek. (Számomra akkor ez fontos mondat volt.) Mondanom sem kell, hogy nem mentem el térképésznek. Viszont a jóslata, azt hiszem, bevált.

Az 50-es évek közepétől - ekkor már hazatértem Keszthelyre - kezdtem el festményeimet a Veszprém megyei tárlatokra küldeni, ahol azokat a zsűri rendre elfogadta. Eközben már dekoratőrként dolgoztam.

1959 döntő fordulatot hozott életemben. Siófokra hívtak vendéglátó-ipari dekorációs-nak. Egy szezonnra. Azóta, immár 40 éve Siófokon élek. 1964-ben a Fialat Képzőművészek Stúdiójának tagja lettem.

A hatvanas évek közepén, amikor egymás után rendeztem kiállításaimat, (Vaszary Terem Kaposvár, 1964, Mednyánszky Terem Budapest, 1965, valamint a csoportos kiállításokon: Somogy Megyei Tárlatok, Stúdió Kiállítás az Ernst Múzeumban Budapesten) sötét színekkel festett, megtört, elesett figuráim irritálták a politikát. „Ezek a képek pesszimizmust sugároznak. Hogy merek én pesszimista lenni a konszolidáció éveiben?”

Az 1964-es kaposvári kiállításom alkalmából a TIT-ben a kiátkozásomat előkészítő nagygyűlést rendeztek. Én ezt óriási sikerként éltem meg. Annál is inkább, mert olyan ismert művészettörténészek álltak ki mellettem írásaikkal, mint Láncz Sándor, Rózsa Gyula, Rideg Gábor és sorolhatnám... Láncz Sándor rólam szóló hosszú írásában a pesszimizmusomról annyit jegyez meg klasszikus tömörséggel: „Az, hogy Csizsár Elek reggel ecsetet vesz a kezébe, maga az optimizmus.”

1968-ban felvettek a Művészeti Alapba. Ekkor abbahagytam a dekoratőr-ködést, s a második szabadúszó festőművész lettem Somogy megyében. Az első a legendás Kunffy Lajos volt, aki még ismerte Munkácsyt. Én pedig Őt. A többi már így, visszatekintve az elmúlt több mint harminc évre, ahogy mondani szokás, sikertörténet.

Szakmai kvalitásaimat a kiállítási zsűrik nem vonták kétségbe, sőt igen tisztességesen, nem is kevésszer, díjazták képeimet. 1976-ban a Magyar Képzőművészek Szövetsége tagjai közé választott. A politika „belémtörődött”. S ezt avval magyarázta, hogy festészetem jobbitó szándékú. Sőt egy megnyitóbeszédben elhangzott, hogy nem kell tőlem félni, nem vagyok a nép ellensége. De azért természetesen nem kérték, hogy lépjek be a pártba.

- *Nyolcvankilenc után sem kerestek meg az alakuló pártok?*

- Nyolcvankilenc után sem keresett meg egyetlen párt sem, s ezt nem kis büszkeséggel mondom.

- *Ebben az értékvesztett társadalomban mégis mi a véleményed a kultúráról?*

- Siralmas. A múzeumok már vegetálni is alig tudnak. A gyűjtés gyakorlatilag megszűnt, vil-lanszámlagondjaik vannak. A kultúra manap-

ság, Hamlettel szólva: „gyomos kert, mely tenyész, hogy magva hulljon, dudva és üszög kövér tanyája”. Az ilyen talajból aztán szépen virágzik a dilettantizmus, a giccs, szárba szökken a blöddli, erős gyökeret ereszt a kiszeramérbávatag, a halandzsa.

- *Milyennek látod a képzőművészeti közéletet?*

- Kimerül a szövetség és a Múcsarnok már bohózatba illő huzavonájában, az évenkénti országos tárlatról.

- *Természetelvi festőként miként vélekedsz Hermann Nitsch nemrég nagy vihart kavarázó tárlatáról?*

- Nem láttam a Kiscelli Múzeumban, de a televízióban bőségesen, s elolvastam jó néhány sajtóregálást, tiltakozást is. Ezt a fajta horrorisztikus, orgia-elemekkel tűzdelt, vagy abból építkező akció-művészetet, amely számomra túl agresszív, nem szeretem. Utálok. Ennek ellené-

re e kiállítás kapcsán is tökéletesen azonosulni tudok Voltaire híres mondásával, aki vitapartnerének azt mondta: „Semmiiben sem értek egyet Önnel, de az utolsó lehelletemig küzdök, hogy a véleményét szabadon kifejtthesse.” A művész a műveivel fejezi ki véleményét. Ezt szabadon meg kell hogy tehesse.

- *További terveid?*

- Hű maradok önmagamhoz, vagyis festem tovább az örök veszteseket, megfáradtakat, akik ma még fáradtabbak, a kiábrándultakat, akik ma még kiábrándultabbak, a kisemmizetteket, akiknek ma már semmiük sincs, az elesetteket, akik ma már nem tudnak lábra állni.

Néha felüdülésképpen festek egy-egy sokfigurás gyermekkorom-Balatonját idéző képet, aztán talán fogom magam és belépek az egyik képembe, elvegyülök a magam teremtette figurák között, majd átsétálok a vízen a túlsó partra, s eltűnök egy dombhajlat mögött.

Laczkó András

RIPPL-RÓNAI JÓZSEF

és néhány kortárs író *

Már Rippl-Rónai József kortársainak is feltűnt, hogy a festő mily franciás könnyedséggel teremt kapcsolatokat, s alakít ki jó személyes nexust művésztársakkal, írókkal, színészekkel. Nem kell különösebben bizonygatni, hogy olykor még a futó találkozásoknak is lehetett - közvetve vagy közvetlenül - művészetre kiható eleme.

Rajzok íróknak

Igaza volt annak az irodalomtörténésznek, aki úgy fogalmazott, Rippl-Rónai irodalmi kapcsolatainak teljes számbavétele legalább olyan nehéz, amilyen művei jegyzékének összeállítása. Mindig előkerül(het)nek kevésbé nyilvántartott dolgok...

A születési évszámok ismeretében természetesen kell vennünk, hogy Rippl-Rónai József és Bródy Sándor egymásra talált. Az 1863-ban született író mindössze két évvel volt fiatalabb a festőnél. Ennek még akkor is jelentőséget kell tulajdonítani, ha tudjuk, hogy művészetükkel más-más stílusirányzathoz kapcsolódtak. Bródy a magyar realizmus (azaz: naturalizmus) követőjének vallotta magát, de érzékeny volt a női szépségre. Így írásainak egyik gyűjteményéhez minden hivatalos elismerést megelőzően kért rajzokat Rippl-től.

Az *Asszonyi szépség* című (1897) karcolat- és elbeszéléskötetét az impresszum szerint „Márk, Dudics és Rónai-Rippel” (így!) illusztrálta. Vénusznak áldozott az író. Az érzelmek végletességét, tragikus voltát rajzolta meg, nagyfokú szenvedélyességgel. „Ha márványfejek és drága kőkámeák, a tökéletes női szépség mintáit keresem, amíg imám halkal, mind csak arra az egyre, a szélesajkúra, a kicsinyre, az elsőre gondolok” - olvashatjuk. Hasonló hangnemű a könyv tizenöt kis írása. Közöttük három rajz. Érdekességük, hogy mindegyik a kötet cím szintagmáját igyekezett a grafika eszközeivel ábrázolni. Szembetűnő az is ugyanakkor, hogy a képek a szöveggörnyezettől függetlenek.

* A szerző 1983-ban adott ki könyvet *Rippl-Rónai József és az irodalom* alcímmel. Most ahhoz képest közöl új adalékokat. (A szerk.)